

כוח ערבי לפואיית

תוך זמן קצר הצליחה בריטניה להגשים את מדיניותה — לקדם אחת מנסיכויות המפרץ לקראת עצמאות, לשלבה במסגרת הליגה ולהבטיח את עצמאותה נוכח שאיפות עיראק לפסחה.

ה"ליגה הערבית" גיבשה זו הפעם הראשונה מאז מלחמת א"י, כוח צבאי בינעריבי. אולם ההתפתחות באזור גרמה לכך שכוח זה יקום על רקע של שליחות שלום, כביכול. אמנם, הערבים קיוו מזה 13 שנה שגיבוש כזה יקום במטרה להשמיד את מדינת ישראל, אך לעתעיתה היה עליהם להסתפק בגיבוש הכוח לשם שמירת עצמאות אחת ממדינות ערב נגד איומיה של **מדינת ערבית** אחרת.

ה"ליגה הערבית" מנסה, כנראה, להגיע לכוח שעצמתו כ־5000 חיילים (לעומת 3500—3000 שהצליחה לגייס עד כה), אשר יאורגן כנראה בצורת חטיבה מוגברת עם כוחות סיוע משלה. למפקד הכוח נתמנה גנרל סעודי, וכסגנו — קולונל ירדני.

הרכב הכוח: סעודיה — 1500—1000 חייל (גדוד חי"ר, שריון וחזמים); ירדן — כ־1000 חייל (גדוד חי"ר); סודן — כ־400 חייל (2 פלוגות רגלים); תוניסיה — 8 פלוגות רגלים. קע"מ סיפקה את השירותים והקשר (בנתיים, עם הקרע הסורי, הודיעה כי תחזירם).

ה"כוח הערבי", שברובו הגיע לכוויית בין 19—13 ספט, יהיה בנוי במתכונת חיל החירום של האו"ם בקונגו; וחייליו יחבשו כומתה ידוקה, הנושאת סמל ה"ליגה הערבית". ליד חיל המשלוח ישרתו 3 מומחים של הליגה — בתפקידים פוליטיים, פיננסיים ומשפטיים. חיל המשלוח יעמוד תחת פיקוחו האישי של מזכיר ה"ליגה", עבד אל-חאלק חסונה, ויועצו לעניינים צבאיים, פליק עלי עאמר, הר"מטכ"ל של קע"מ.

באשר לצד הפיננסי, מסתבר שכפוויית נשאה בעול העברת הכוחות השונים במסוסיים. משכורות החיילים השתלמו מקופת ה"ליגה". והמדינות המשתתפות תישאנה בהוצאות תחזוקת הצידוד של כוחו תיהן.

אין זה ברור עדיין אם לרשות חיל המשלוח תעמודנה עתודות אוריות וימיות, או שהוא יסמוך בעת צרה על הכוחות הבריטיים שבבחרין. אין זה ידוע עדיין אם תמכור בריטניה חלק מהציוד הכבד, שהובא לנסיכות, לשיך של כפוויית, כדי שזה יעמידו לרשות חיל המשלוח.

המרד הכורדי בצפון עיראק

עם הפיכת קאסם ביולי 1958. וכינון הרפובליקה בעיראק, זכה המיעוט הכורדי של צפון עיראק, המהווה כ־18 אחוז מכלל אוכלוסית המדינה, להכרתו בחוקה הזמנית כשותף שווה מעמד ברפובליקה, שהוגדרה כדו־לאומית — ערבית־כורדית. קאסם, שנזקק לתמיכת המיעוט הכורדי במשטרו, הבטיח למיעוט זה הענקת אוטונומיה בתחומי המינהל, התרבות והחינוך. הכורדים העיראקיים זכו אמנם רק לקיומו של חלק מזער מהבטחות אלו, אך חופש הפעולה וחופש הביטוי היחסיים, ועברם הפעיל, הפכו למרכז העצבים והפעילות של המיעוט הכורדי במזרח התיכון.

עם התחזקות משטר קאסם, והתבטחותו הגוברת של הצבא, שוב לא היה הכרח חיוני בקשירת הכורדים למשטר ע"י הענקת זכויות מיוחדות; והיה אפילו מקום לחשש, שמא עלולה הענקת אוטונומיה

מסוימת להגביר את השאיפות הלאומיות בכיוון של דרישות יתר במסגרת העיראקית הפנימית — או אף בכיוון של חתירה מוגברת להגשמת רעיון כורדיסטאן העצמאית. מכל מקום, לא יכול היה המשטר לשאת קיומו של כוח כורדי עצמאי בצפון עיראק.

לפיכך נקט משטרו של קאסם בשנה האחרונה בפעילות לערער מנהיגותו הבלעדית של מולה מוסטפה ברזאני, מתוך מגמה להטיל פיצול בקרב הכורדים ולמנוע ריכוז אפשרי של פוטנציאל זה כנגד המשטר. מולה מוסטפה ברזאני, לוחם ותיק לעצמאות הכורדים, נטל חלק פעיל במרידות שנות ה־30 ובמרידת שנת 1945 בעיראק. עם כשלונו של האחרונה ברח לפרס, ונטל חלק בהקמת "רפובליקת מהאבאד" בצפון מערבה. עם התמוטטות "רפובליקת מהאבאד" ברח לברז"מ עם בני שבטו ולאחר הפיכת קאסם חזר אתם לעיראק.

בהיותו מנהיג בעל אישיות ונסיון עשיר — ובהיות שבטו, הקטן יחסית, תוסס ובעל יכולת צבאית — נטל ברזאני את ההגמוניה באזור הכורדי, תוך שיתוף פעולה עם קאסם ותמיכה בלתי מסויגת בו. עתה החל קאסם מיצר צעדיו ע"י סיוע וחיזוק לשבטי הזיבארי, אשר איבה ומאבק אינטרסטים נושנים שוררים בינם לבין הברזאנים — וכן ע"י מסע ישיר נגד ה"מפלגה הדמוקראטית" של כורדיסטאן העיראקית — מפלגה המוכרת בחוק, בהנהגת מ.מ. ברזאני. נסגרו סניפי המפלגה, נעצרו או הוגלו מנהיגיה והופסקה הוצאתו לאור של עתונה, "חאבאד".

צעדים אלו, וכן ההתמרמרות הגוברת בקרב הכורדים על אי הגשמתו של ההבטחות שניתנו עם הקמת הרפובליקה, הביאו לאיבה גוברת של הכורדים כלפי השלטונות. לעמדה זו תרמו אף גורמים מידיים נוספים שנגעו בשבטי הכורדים נגיעה בלתי אמצעית; ובמיוחד — הצעדים שנקט המשטר להפעלת הרפורמה האגררית באזור הכורדי ולהפעלת סכרי דוכאן ודרבידחאן בצפון מזרח, אשר תביא להצפת שטחי עמק נרחבים ותחייב העברת כפרים כורדיים ממקומותיהם.

באמצע יולי פתח שבט הברזאני במסע מלחמה נגד שבטי הזיבארי והביא להתמוטטותם המוחלטת של אלה ולכריחת חלק מהם אל אחיהם שבתורכיו. ברזאני השיג שליטה צבאית מוחלטת במרחב הכורדי בצפון עיראק, התסיסה התפשטה במהירות, והקיפה את מרבית שבטי הכורדים.

בין אם קדמו להתפשטות המרד הכנה ותיאום בין שבטיים ובין אם פעלו השבטים הנותרים מתוך שיקול של הצול שעת כושר זו להשגת מטרותיהם המקומיות — הרי שהמרד לבש מימדים רחבים ובלתי רגילים. כך, פעמים ספורות הצליחו הכורדים בעבר להתגבר על גורמי הפיצול השבטיים ועל ניגודי האינטרסים המקומיים ולגבש עמדה ופעולה משותפות.

עליונותם של הברזאנים, והתפשטות התסיסה בין יתר שבטי הכורדים, חייבו את השלטונות להפעיל את הצבא לדיכויים. במצב המדיני הפנימי הבלתי יציב של עיראק מסכן קיומו של כוח עצמאי בצפון את איזון הכוחות שבין הגורמים המדיניים בה. לפיכך הופעלו הצבא וחיל האוויר נגד ריכוזי המורדים וחיסלום.

אם כי גורל המרד נחתם (וסיכויי הצלחתו הצבאית היו קלושים מראש), הרי נראה כי התפרצות כורדית זו תשא בכליזאת פרי מסוים. אין המשטר העיראקי יכול כיום להותיר ריכוז כורדי תוסס וממורמר מבלי לסכן בכך את קיומו חוא; ונראה כי עשוי הוא להניק ויתורים מסוימים — בשטח הרפורמה האגררית או בכיוון של הענקת זכויות מפורטות בתחומי התרבות והמינהל — כדי לפצותם ולהשקטים.